

УДК 339.13.657

М. В. Зубаха,
аспірант кафедри фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-0069-4626

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.5—6.39

РИНОК ПІДПРИЄМСТВ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ: АНАЛІТИЧНО-АУДИТОРСЬКА ОЦІНКА

M. Zubakha,
Postgraduate student of the Department of Analysis and Auditing, State Trade and Economics University, Kyiv, Ukraine

MARKET OF PUBLIC INTEREST ENTERPRISES: ANALYTICAL-AUDIT ASSESSMENT

Досліджено актуальні питання аналізу та аудиту ринку підприємств суспільного інтересу. Доведено необхідність подальшого дослідження стану підприємств суспільного інтересу. Розглянуто підходи аналізу ринків, які можна застосовувати для аналізу ринку підприємств суспільного інтересу. Здійснено аналітичне дослідження функціонування ринку підприємств суспільного інтересу в розрізі секторів їх діяльності на вітчизняному та зарубіжному просторі. У ході дослідження розглянуто основні методи аналізу, такі як: трендовий, статистичний, коефіцієнтний та факторний. Розглянуто вплив пандемії та пов'язаних з нею карантинних методів на функціонування підприємств суспільного інтересу України. Визначено, що діяльність підприємства суспільного інтересу є одним з ключових елементів для функціонування національної економіки. Окреслено перспективи подальшого розвитку ринку аудиторських послуг для підприємств суспільного інтересу України.

The purpose of the article is to systematize the main characteristics of the development of the market of enterprises of public interest. The relevance of the study is substantiated due to the need to systematize the characteristics of the current state of the market of enterprises of public interest, which is at the stage of formation in Ukraine. To achieve this goal, a number of research tasks have been established and achieved, including: the formation of methodological support for assessment in this direction; analysis and characterization of the said phenomenon. The composition of research methods includes: statistical method, trend method (trend method), coefficient method, factor analysis. It was determined that the estimated indicator of development (sales volume) of the studied categories of enterprises fluctuated taking into account political and economic factors of influence. It has been proved that periods were marked by special action when there was an unstable political situation in the state, there were exacerbations of the political climate, it should also be noted that 2020 is associated with large enterprises, enterprises issuing securities that are participants in stock markets, private pension funds, and other financial institutions, insurers with a reduction in this indicator due to quarantine restrictions. The impact of the pandemic and related quarantine methods on the functioning of public interest enterprises of Ukraine is considered. It has been established that such enterprises of the public interest market of Ukraine, as large enterprises and enterprises issuing securities that are participants in the stock markets of Ukraine, occupy a significant share in the volume of sales of the country's products. It is determined that public interest enterprises are a strategic cluster of the economy, as they generate the largest revenue and are the largest taxpayers and employers. Prospects for further development of the market of audit services for public interest enterprises are outlined. Accordingly, these market entities are characterized by great social importance in the development of the national economy.

Ключові слова: ринок, інваріантність, фактори розвитку, підприємства суспільного інтересу, економічні фактори, результати діяльності, розвиток національної економіки.

Key words: market, invariance, factors of development, enterprises of public interest, economic factors, results of activity, development of national economy.

ВСТУП

Становлення національної економіки пов'язане із розвитком її основних секторів та їх ключових суб'єктів. Певні групи таких підприєм-

ницьких структур складають ринок суспільного інтересу на рівні більшості сфер економічної діяльності. Зазначені підприємства вирізняються масштабами та напрямками діяльності,

обсягами капіталу та кадрового складу. Віднесення суб'єктів до підприємств суспільного інтересу регулюється на нормативно-правовому рівні та здійснюється з огляду їх значення в розвитку економіки, зважаючи на потребу інформування громадськості стосовно масштабів та напрямків їх діяльності. Стан ринку підприємств суспільного інтересу України зазнає постійних змін з огляду на дію зовнішніх факторів впливу (економічних, політичних, технологічних, соціальних (карантинні обмеження у всіх сферах, на рівні всіх економік світу, на національному рівні). Зважаючи на питання оцінки трансформацій зазначеного ринку в Україні є важливим на нинішньому етапі дослідження становлення підприємств суспільного інтересу.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — на підставі існуючих тенденції надати оцінку динаміці ринку підприємств суспільного інтересу, вказати подальші шляхи розвитку підприємств суспільного інтересу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Поняття "підприємства суспільного інтересу" для України є доволі новим і відповідає світовим трендам економіки з відкритим доступом. Як правило науковці та практики, визнаючи підприємство таким, що становить суспільний інтерес, користуються Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [5].

Так, до підприємств, що становлять суспільний інтерес, необхідно відносити:

- підприємства-емітенти цінних паперів, які є учасниками фондових ринків;
- страховиків;
- банківські установи;
- інші фінансові установи, недержавні пенсійні фонди (далі — НПФ), (окрім тих організацій даної категорії, які є мікропідприємствами, малими підприємствами);
- великі підприємства.

Таблиця 1. Основні науково-практичні підходи до аналізу функціонування ринків

(ПІБ науковця)	Сутність аналізу (Детермінанти фінансового аналізу ринку)	Перспективи застосування аналізу
М. Умер, Ш. Разі [12]	Трендовий метод аналізу стану ринків забезпечує точність результатів у разі оцінки кількісних параметрів розвитку, зокрема, обсягів продажу, частки ринку, середнього часу роботи персоналу учасників ринку тощо.	Вказаний підхід передбачає орієнтир як на кількісний, так і на якісний аналіз розвитку досліджуваних ринків.
О. Сова [8]	Застосування даного методу передбачає дослідження трендів на ринку із застосуванням кількісних і якісних параметрів розвитку ринку та його учасників.	Використання якісних параметрів та методів передбачає необхідність додаткового залучення експертів.
В. Шарапова, Н. Шарапова [11]	Прогнозування розвитку ринку можна здійснювати із застосуванням трендового методу. Зокрема, запропоновано при визначенні прогнозного рівня росту показників використовувати рівень їх зміни (росту) впродовж попередніх періодів (трьох-п'яти звітних років).	Даний метод є перспективним. Трендові значення основних показників розвитку ринку надають вичерпні відомості стосовно розвитку досліджуваних ринків і їх можна використовувати при складанні стратегічних прогнозів.
Н. Нечухіна, О. Мустафіна [4]	Запропоновано визначати інтегральний показник потенціалу розвитку сегментів ринку та всього ринкового середовища (індексу стійкої фінансової позиції, який розраховується виходячи з рейтингової оцінки груп найбільш значущих показників.	Розглянутий метод є перспективним завдяки створенню рейтингу за допомогою низки показників та є відносно простим. Він заснований на ранжуванні відповідно до значень, відібраних для аналізу ключових показників
Н. Копитець [3]	Аналіз ринкового середовища із застосуванням статистичного аналізу, оснований на використанні статистичних даних, порівняльному аналізі, пов'язаному із оцінкою змін впродовж певних періодів та факторного аналізу (виявлення та характеристика причин змін)	Підхід до аналізу ринку, розглянутий даним науковцем, є дієвим, оскільки він використовує актуальні та дієві методи проведення аналізу. При використанні цих методів не потрібно залучати додаткових експертів для проведення аналітичної оцінки.
О. Стешенко, В. Гамова [9]	Використання інструментарію факторного та порівняльного аналізу.	Висновки за результатами досліджень свідчать про дієвість та ефективність методичного забезпечення.

На сьогодні немає загальновизначеної кількості підприємств суспільного інтересу, тому користувачі такої інформації мають потребу в методичному інструментарії, який би дозволяв встановити всебічні характеристики в даній сфері, забезпечував би точність оціночних результатів та висновків. Питання визначення методики щодо оцінки стану ринків представлено в положеннях праць різних науковців (табл. 1).

Наведені вище наукові здобутки дозволяють розглянути динаміку сучасного стану розвитку ринку підприємств суспільного інтересу України за основними сегментами. Дослідження ринку підприємств суспільного інтересу здійснюється із використанням сукупності методів, зокрема: статистичного методу, який необхідний для визначення показників розвитку сегментів ринку (за категоріями підприємств

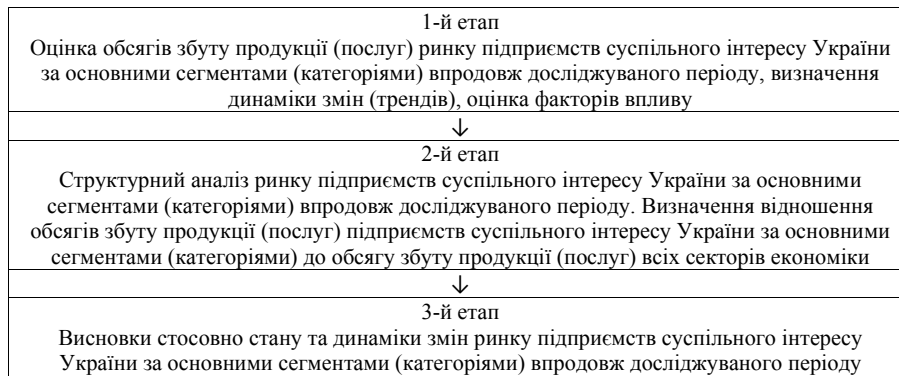

Рис. 1. Основні етапи аналізу ринку ПСІ

Джерело: складено автором.

суспільного інтересу); трендового (тенденційного) методу, оснований на визначення трендів сегментів ринку (за категоріями підприємств суспільного інтересу) впродовж досліджуваного періоду; коефіцієнтного методу, який використовується для цілей структурного аналізу (встановлення частки сегментів ринку (за категоріями підприємств суспільного інтересу) у обсязі збуту продукції (послуг) всіх секторів економіки впродовж досліджуваного періоду; факторного аналізу, необхідного для встановлення факторів впливу на динаміку змін стану ринкового середовища за оцінюваний період.

Окремо варто зауважити що, ринок підприємств суспільного інтересу є інваріантним, проте не існує єдиного підходу щодо аналізу цього ринку. За результатами розглянутих наукових праць та методів аналізу господарської діяльності наведено схему аналізу динаміки сучасного стану ринку підприємств суспільного інтересу України (рис. 1).

Проведемо дослідження динаміки сучасного стану розвитку ринку підприємств суспільного інтересу України за основними сегментами (категоріями) керуючись визначеним методичним забезпеченням.

Визначимо стан обсягів збуту продукції (послуг) ринку підприємств суспільного інтересу України за основними сегментами (категоріями) впродовж 2013—2020 рр.

На рис. 2 представлено обсяги збуту продукції (послуг) великих підприємств України (одна із категорій

ринку суспільного інтересу) впродовж 2013—2020 рр.

За останнє десятиріччя спостерігається коливання обсягів збуту продукції підприємствами суспільного інтересу. Коливання обсягів збуту продукції зумовлено низкою факторів. Зокрема, в 2014 р., порівняно із 2013 р., він демонстрував незначне зростання (1,46%) з огляду на дію соціально-політичних, економічних факторів. Впродовж 2014—2019 рр. стабільно зростав (в 2014–2015 рр. — 17,83%, в 2015—2016 рр. — 16,48% в 2016—2017 рр. — 22,5%, в 2017—2018 рр. — 20,01%, в 2018—2019 рр. — 3,29%). Недостатньо високий рівень зростання в 2019 р., порівняно із 2018 р., обумовлений дією політичних факторів (вибори в країні), певними тенденціями погіршення економічної ситуації тощо. В 2020 р. порівняно із 2019 р. зазначений показник скоротився на 0,14%. Вказані зміни пов'язані із розвитком економічної кризи на міжнародному рівні, обумовленої обмежувальними заходами, які негативно вплину-

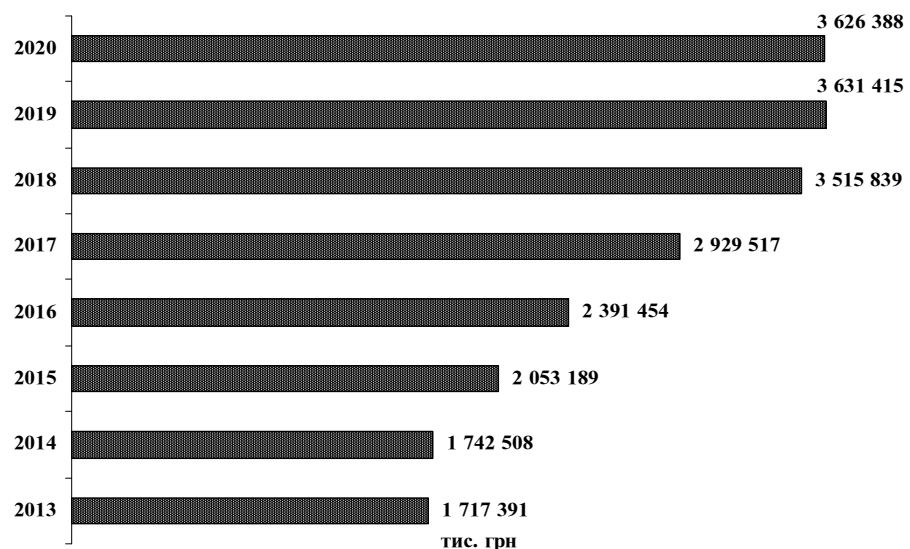

Рис. 2. Динаміка збуту продукції ПСІ за 2013—2020 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [6].

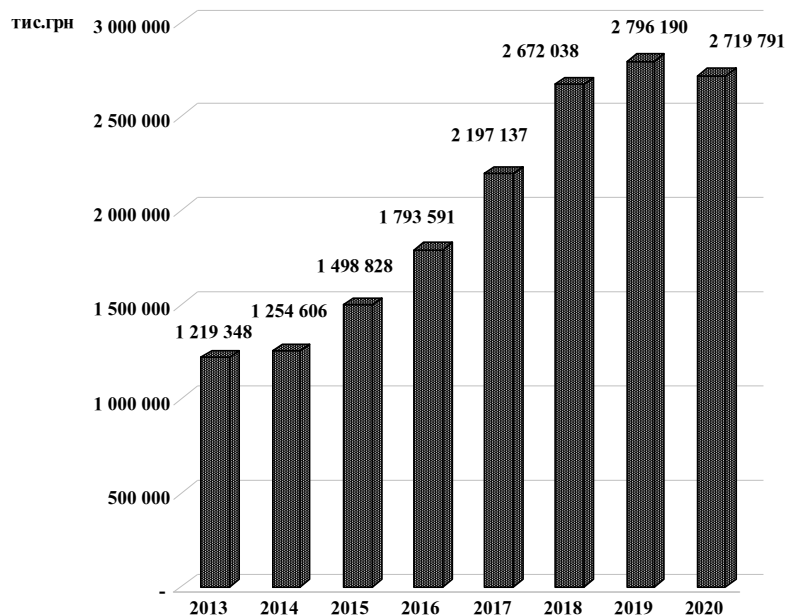

Рис. 3. Динаміка збуту продукції підприємств-емітентів цінних паперів за 2013—2020 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [2; 10].

ли на більшість сфер економіки та на стан розвитку великих підприємств в країні.

На рис. 3 представлено обсяги збуту продукції (послуг) підприємств-емітентів цінних паперів, які є учасниками фондових ринків Ук-

раїни (одна із категорій ринку суспільного інтересу) впродовж 2013—2020 рр.

Наведена аналітична інформація (рис. 3) дозволяє стверджувати, що досліджуваний показник мав тенденцію невисокого зростання в 2013—2014 рр. (2,89%), стабільно збільшувався в 2014—2019 рр. (в 2018—2019 рр. зростання обсягів мало менше значення порівняно із 2014—2018 рр. через політичні та економічні фактори), а в 2020 р. скоротилось на 2,73%. Причини скорочення ті ж, які визначено стосовно великих підприємств (світова економічна криза, обумовлена значною дією карантинних заходів).

Також варто звернути увагу на банківські установи, оскільки це одна із значних складових ринку підприємств суспільного інтересу. Згідно із отриманими результатами (рис. 4)

встановлено, що показник розвитку банківського сектору демонстрував коливання, обумовлене як політико-економічними факторами, так і реформуванням банківської системи. Динаміка змін зазначеного показника певним чином

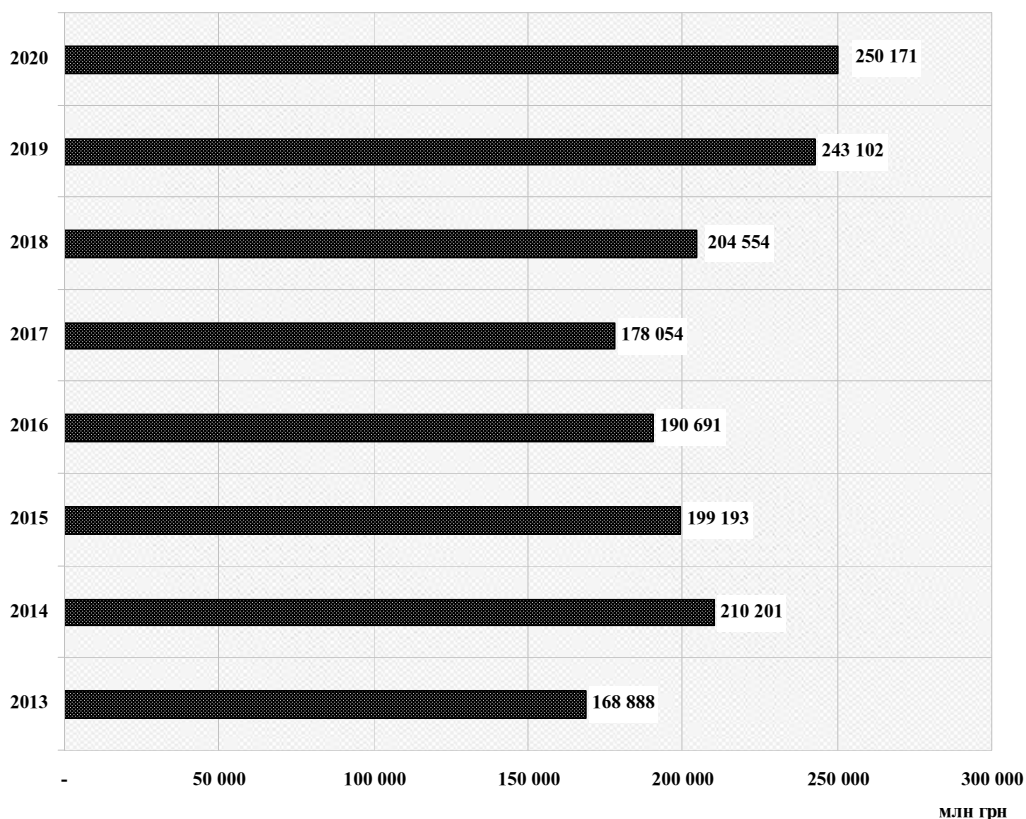

Рис. 4. Динаміка банківських послуг в Україні в 2013—2020 рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [1].

Таблиця 2. Динаміка та структура обсягів збуту продукції за 2013—2020 рр.

№	Вид суб'єкта господарювання	Рік							
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Великі підприємства	39,62	39,07	36,95	35,55	35,24	35,28	34,51	32,78
2	Підприємства-емітенти цінних паперів, які є учасниками фондових ринків України	28,13	28,13	26,97	26,66	26,43	26,81	26,57	24,59
3	Банки	3,90	4,71	3,58	2,83	2,14	2,05	2,31	2,26
4	НПФ, інші фінансові установи, страховики	1,48	1,56	1,51	1,22	0,94	0,92	1,02	0,84

Джерело: складено автором за матеріалами [1; 2; 6; 7; 10].

відрізняється від його змін стосовно підприємств суспільного інтересу інших категорій, що обумовлено особливостями діяльності, продовженням змін регулювання стосовно зміцнення банківського ринку України. Якщо в 2013—2014 рр. банківський сектор зростає, то в 2014—2017 рр. він скорочувався (через вплив внутрішньополітичних факторів в країні, пов'язаних великою мірою із приватизацією Групи Приват).

В табл. 2 подано структуру реалізованої продукції (послуг) підприємств суспільного інтересу України за основними сегментами їх діяльності, включаючи всі сектори економіки за 2013—2020 рр.

З результатів дослідження наочно видно, що такі підприємства ринку суспільного інтересу України, як великі підприємства та підприємства-емітенти цінних паперів, які є учасниками фондових ринків України, займають вагомий частку в обсязі реалізації продукції (послуг) країни, частка перших коливається від 32,78% до 39,62%, частка других — від 24,59% до 28,13%. Інші підприємства вказаного ринку не займають суттєвої частки в обсязі збуту продукції (послуг) всіх секторів економіки за 2013—2020 рр., хоча також є важливими суб'єктами господарювання для економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, за сучасного розвитку національної економіки та поглиблення процесів входження України до європейського економічного простору ринок підприємств суспільного інтересу є важливим аспектом для зацікавлення зовнішніх інвесторів. Ринок підприємств суспільного інтересу України, незважаючи на нестабільність навколишнього середовища, не зазнав скорочення протягом кризи, пов'язаної з пандемією коронавірусної інфекції. Ефективні управлінські рішення серед керівництва підприємств суспільно-

го інтересу дозволили без великих кризових явищ функціонувати в умовах карантинних заходів, поширених на території України та світу. Діяльність підприємств суспільного інтересу, які змогли швидко адаптуватись до нових умов діяльності в нестабільності на світовому ринку дозволили посилити їхню позицію.

Підприємства суспільного інтересу виступають стратегічним кластером економіки, оскільки генерують найбільшу виручку та є найбільшими платниками податків та роботодавцями. За умов кризи малі та середні підприємства сильно страждають та змушені скорочувати штат працівників, на відміну від них підприємства суспільного інтересу можуть зберігати свою виробничу потужність та кадровий потенціал.

Сучасні реалії свідчать про те, що розвиток економіки в Україні та світі вже не буде таким як раніше, проте підприємства суспільного інтересу є генеруючим ядром для функціонування та розвитку економіки. Для вагомого економічного розвитку потрібен ріст підприємств суспільного значення та їх ефективне функціонування, оскільки це спричинить збільшення дохідної частини бюджету та зменшення рівня безробіття.

Таким чином, проаналізувавши економічні показники, ми спостерігаємо ріст ринку підприємств суспільного інтересу в Україні, що дає сподівання на економічне та соціальне полегшення для українців в майбутньому.

Існує низка питань щодо аналізу та аудиту підприємств суспільного інтересу. Для вирішення сучасних запитів користувачів інформації необхідно враховувати сучасні світові тенденції, сформовані науковцями та практиками у сфері аналізу та аудиту. Це дасть можливість для відкриття нових можливостей як для аудиторів та аналітиків, так

і для користувачів такої інформації. Крім того, це дасть можливість для розвитку ринку супутніх та додаткових послуг для аудиторів, які в свою чергу зможуть надавати більш якісні послуги для підприємств суспільного інтересу.

Література:

1. Дані наглядової статистики НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (дата звернення 15.01.2022).
2. Емітенти. Регулярна інформація. URL: <https://www.smida.gov.ua/db/emitent> (дата звернення 15.01.2022).
3. Копитець Н.Г. Сучасний стан та тенденції розвитку ринку свинини в Україні. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 44—54.
4. Нечехина Н.С., Мустафина О.В. Инструментарий исследования и оценки потенциала потребительского рынка в трансформируемой экономике. Научно-технические ведомости СПбГПУ. 2020. № 5. С. 120—135.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996, зі змінами та доповненнями. веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення 15.01.2022).
6. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності (2010—2020). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.01.2022).
7. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6> (дата звернення 15.01.2022).
8. Сова О.Ю. Основні тренди страхового ринку України. Вчені записки Університету "КРОК". 2018. № 3 (51). С. 59—67.
9. Стешенко О., Гамова В. Дослідження ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва. 2019. № 23. С. 210—218.
10. Члени біржі. URL: <http://www.ux.ua/ua/members.aspx> (дата звернення 15.01.2022).
11. Шарاپова В.М., Шарاپова Н.В. Маркетинговые исследования рынка с применением методов прогнозирования. Российское предпринимательство. 2018. № 12. С. 4033—4040.
12. Umer M., Razi Sh. Analyzing research methodologies and publication trends in service marketing literature. Cogent Business & Management. 2018. Vol. 5. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311975.2018.1446265> (дата звернення 15.01.2022).

References:

1. National bank of Ukraine (2021), "Data from supervisory statistics of the NBU", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1> (Accessed 15 January 2022).
2. SMIDA (2021), "Issuers. Regular informationg", available at: <https://www.smida.gov.ua/db/emitent> (Accessed 15 January 2022).
3. Kopytets, N.H. (2018), "Current state and development trends of the pork market in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 44—54.
4. Necheuhina, N.S. and Mustafina, O.V. (2020), "Toolkit for Research and Assessment of the Potential of the Consumer Market in a Transforming Economy", *Nauchno-tehnicheskie vedomosti SPbGPU*, vol. 5, pp. 120—135.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (Accessed 15 January 2022).
6. State Statistics Service of Ukraine (2021), "Volume of sold products (goods, services) of large, medium, small and micro enterprises by types of economic activity (2010—2020)", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 January 2022).
7. National bank of Ukraine (2021), "Performance indicators of non-banking financial services market participants", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6> (Accessed 15 January 2022).
8. Sova, O.Iu. (2018), "The main trends of the insurance market of Ukraine", *Vcheni zapysky Universytetu "KROK"*, vol. 3 (51), pp. 59—67.
9. Steshenko, O. and Hamova, V. (2019), "Research of the life insurance market in Ukraine in the conditions of European integration", *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpryemnytstva*, vol. 23, pp. 210—218.
10. Ukrainian Exchange (2021), "Members of the exchange", available at: <http://www.ux.ua/ua/members.aspx> (Accessed 15 January 2022).
11. Sharapova, V.M. and Sharapova, N.V. (2018), "Marketing research of the market using forecasting methods", *Rossiyskoe predprinimatelstvo*, vol. 12, pp. 4033—4040.
12. Umer, M. and Razi, Sh. (2018), "Analyzing research methodologies and publication trends in service marketing literature", *Cogent Business & Management*, vol. 5, available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311975.2018.1446265> (Accessed 15 January 2022).

Стаття надійшла до редакції 30.03.2020 р.